

ВПЛИВОВІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ НАУКИ НА ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ

Актуальність теми. Вітчизняними вченими-економістами докладається чимало зусиль для розвитку університетської науки, котра розвивається за пропозиціями, прогнозом і сценарієм, розробленим Національною академією наук України в межах категоріальної структури реального сектора економіки нашої держави з урахуванням особливостей його взаємодії з сектором загальнодержавного управління та фінансовим сектором.

Визначення проблеми. Аналіз перебігу подій у політичному й економічному житті України, організаційному реформуванні національної науково-освітньої системи, безпосередня участь і спостереження за станом університетської науки дають змогу стверджувати про наявність деструктивних компонентів, що перешкоджають її розвитку та є складовими загальної, детермінованої проблеми.

Аналіз наявних публікацій. У своїх виступах президент України В.А. Ющенко, президент Національної академії наук України, академік НАН України Б.Є.Патон та академіки НАН України наголошують, що найголовнішим завданням сьогодення є створення надійних передумов і насамперед наукове забезпечення динамічних соціально-економічних, технологічних, політичних та культурних перетворень, спрямованих на поліпшення якості життя наших громадян [1, с.15-17; 2, с. 3].

Сучасний стан національної університетської науки характеризується певним детермінізмом, як поняттям, що визначає взаємозв'язок і взаємозумовленість явищ [3, с. 248]. Просліджується низка детермінант розвитку, тобто, причин, що визначають виникнення явища та його стан [4, с. 203]. Власне, ці ж детермінанти породжують у дуже важливий і відповідальний для держави час прогнози розвитку досліджуваного об'єкта, у нашому випадку – університетської науки. Доцільно виділити такі їх групи у зв'язку з організаційною ієрархією – загальнодержавні, академічні та університетські детермінанти.

Мета публікації вбачається у визначенні детермінант розвитку наукової складової в університетах України в цілому та, зокрема, розвитку бухгалтерської науки.

Загальнодержавні детермінанти:

- Відсутність оптимального державного фінансування з урахуванням пріоритетності програм. Аналізуючи наявні публікації не можна не звернути увагу на те, що розвитком науки переймаються у найвищих колах державної влади та в організаційно найвищих наукових формуваннях [1, с.15-17; 2, с. 3-14]. Як не втратити важливий контакт науки і національного виробника? – важливе

запитання, відповідь на яке є не менш важливою за її значущістю та ієрархічним рівнем управління. Наразі в державі фінансується 450 програм, але жодна з них не має стовідсоткового фінансування [1, с.16]. Безумовно, найважливішою детермінантою першого порядку є державне фінансування, котре у зв'язку з його недостатністю може бути деструктивним компонентом, а може – за умов оптимального фінансування, – реально вплинути на науковий прорив у всіх сферах. Окрім того, оптимізація державного фінансування позитивно вплине на кризовий стан кадрового забезпечення наукової сфери [2, с. 13].

- Недоліки в організаційних стосунках між владою та науково-освітянськими закладами. Неабияка розгалуженість мережі приватних університетів утворює конкуренцію за рівнем, далеким від освітянського, тим більше – від наукового. Метою будь-якого приватного бізнесу є отримання якнайбільшого прибутку. Алгоритм відомий: зменшення оплати за навчання порівняно з державними університетами, завдяки цьому – набір більшої кількості студентів, яким, щонайчастіше, нічого запропонувати. Участь в акредитаціях приватних закладів вищої освіти показала, що вони, як правило, не повністю забезпечені викладацькими кадрами відповідної кваліфікації, не мають достатньої кількості оснащених аудиторій, не мають сучасного обладнання тощо. Вони просто не в змозі забезпечити достатній рівень освіти, не говорячи вже про розвиток науки. У підсумку для національної університетської науки від них більше збитків, аніж здобутків.

- Існує також вельми важливе як для розвитку науки, так і для економіки України в цілому питання стосовно доцільності дозволу на впровадження облікових спеціальностей в непрофільних ВУЗах, які не мають достатньої навчально-методичної бази для викладання облікових дисциплін та проведення наукових досліджень у даній сфері.

Означені детермінанти спричиняють прямий негативний вплив на розвиток бухгалтерської освіти і науки, а також скісний – значною є вірогідність того, що до приватних і непрофільних університетів потрапляє обдарована молодь, яка не має змоги проявити свої здібності у дослідженнях з облікових дисциплін.

- Вбачається своєчасною активізація інтеграційних процесів, які матимуть двохсторонній характер як у межах розвитку загальнонаціональної наукової школи, так і безпосередньо у кожному окремо взятому університеті. Влада через інстанції, наділені нею відповідними повноваженнями, може не лише вимагати, але також сприяти університетам у наданні освіти та проведенні наукових досліджень належного рівня. Для цього потрібна чітка координація як загальних освітянських програм, так і програм цільової магістерської підготовки, котрі включатимуть сприяння у забезпеченні системи практичного стажування магістрів.

Окрім того, назріла потреба у спрощенні процедури присвоєння наукового ступеня кандидата наук з наданням університетам (за наявності в них певних умов) більшості повноважень із захисту та затвердження наукових робіт.

Академічні (загальносистемні) детермінанти:

- Недоліки в організації та координації досліджень. Загальновідомо, що існуюча організація у вигляді цільових програм не стала ефективною формою

адресної підтримки пріоритетних напрямків наукових досліджень. Однозначного рішення того питання, якою повинна бути організація науки в Україні, наразі не може бути. Однак загальна її структуризація вбачається на підґрунті державної підтримки фундаментальних і прикладних досліджень з подальшою орієнтацією на цільові програми, а у їх розвиток – на міжвузівські та міжнародні; в університетах – на міжкафедральні програми.

Щодо координації наукових досліджень. Вказана детермінанта є такою, що потребує невідкладного її вирішення. Непоодинокі приклади виконання наукових досліджень за однією й тією ж темою та за матеріалами однієї й тієї ж галузі. Навіть наукові здобутки практично ідентичні. Прикрість подібних ситуацій у тому, що у негативному накладі опиняються всі заінтересовані сторони: не отримує наукового ефекту підприємство, галузь, національна наука. Потерпає й сам науковець, який повинен через нескоординованість, через недостатню інформаційну прозорість у науковій сфері заново проводити все дослідження. Вихід один: необхідно більш тісно співпрацювати університетам та кафедрам. Більш того, необхідно створювати відповідну національну інформаційну базу з публікацій, яка включає індекс цитування [2, с. 7].

За таких умов науковці будуть широко поінформовані, що покращить наукову єдність робіт. Вони уникнуть подібних прикрощів. Окрім того, це суттєво вплине не тільки на наукову продуктивність, але в цілому на організацію наукових досліджень. І останнє: науковців вже не лякатиме так звана «перевірка на плагіат».

Така координація вбачається можливою в межах загальнонаціональної системи з інформатизації наукових досліджень (СІНД).

- Відсутність сучасної, достатньо потужної поліграфічної бази в національній системі університетів. Ця детермінанта впливає на кількість і якість наукових публікацій, котрі є вагомою складовою діяльності вчених. Безумовно, для створення в ВУЗах власної поліграфічної бази потрібні певні капітальні вкладення. Державні університети практично не в змозі власноруч їх здійснити. Саме тому ця детермінанта має загальносистемний вплив на розвиток науки в цілому. Показовим у цьому плані є Житомирський технологічний університет, розвинена поліграфічна база якого є адекватною запитам науковців сьогодення.

- Занедбаність системи заохочень у науковій діяльності. Загальновідомо, що університетська інституція має свої доробки у даній сфері, котрі у більшості випадків тримаються на амбіціозних індивідуальних персоналіях науковців, на відповідальності й авторитетності впливу керівних посадових осіб кожного окремого університету. Це спрацьовує, але лише на певний період задля досягнення чітко окресленої мети – як правило, для отримання вченого ступеня кандидата чи доктора наук. Найчастіше саме процес просування до заданого орієнтиру супроводжується щонайбільшим проривом за кількістю публікацій, розробок, пропозицій. За висловами здобувачів у них не залишається ні сил, ні – головне, бажання для подальшої наукової роботи, цільові орієнтири якої або настільки розмиті, що взагалі не проглядаються, або зовсім непривабливі і некорельовані, як от: наукова праця та її оплата.

- Низька сприйнятливність виробництва до нововведень. Безумовно, знайдуться скептики, котрі зауважать, що розробки з дійсно проривним характером впроваджуються. Так, але на жаль, впроваджуються частіше за кордоном. Власне, так було завжди. Однак цілком можлива практика державного заохочення суб'єктів підприємництва до співпраці з науковими інституціями. Вбачається необхідність пошуку шляхів підсилення та кореляції загальносистемного взаємозв'язку із відповідними владними структурами.

- Вказана детермінанта має також іншу сторону її прояву, а саме: науковий прорив у галузі обліково-контрольного спрямування часто гальмується авторитетами вищого ешелону облікової науки. Цю думку виражено з величезною повагою до усієї наукової еліти та без усіляких претензій на її безапеляційність. З надією, що не наражаюся на осуд, зауважу: не поодинокими є випадки, коли закордонні наукові школи вже удосконалюють певні облікові та контрольні інновації, котрі все ще не сприймаються політиками національної науки. Інколи будь-що нове виникає всупереч сталій уяві стосовно певного статичного порядку [5; 6; 7].

Однак слід погодитись, що його відстоювання не завжди доцільне через нехтування вимогами закону динамічного розвитку науки. Безумовно, будь-яка наукова гіпотеза потребує достатньої полеміки, обґрунтування, практичної апробації. У разі наявності означених складових і піклування про розвиток науки немає сенсу заперечувати наукову ємність розробки за принципом: «не пущать!», або «у моїй публікації наведена критика і викладено всі заперечення». Честь і хвала автору за полеміку, критику.

Виникає запитання: чому саме його сентенції повинні переважати на терезах загальнонаціональної науки? Практично кожен вчений має свою думку. Це є нормальним; обмін думками повинен сприяти розвиткові науки, а не спричиняти її застій. Авторитарність у науці є найбільш пагубною для неї, не припустимо деструктивною детермінантою.

Університетські детермінанти:

- Наукова цінність розробок. Необхідно суттєво підвищити роль наукової обґрунтованості та практичної значущості аналітичних матеріалів і пропозицій вчених. Цим процесам сприятимуть розглянуті вище детермінанти інтеграції науки й освіти, науки й практики на загальнодержавному та академічному рівнях. Однак і науковці безпосередньо повинні більш активно домагатися практичної реалізації своїх пропозицій, наполегливо впливати на відповідні процеси, на оптимальне вирішення їхніх проблем шляхом, наприклад, укладання угод про виконання госпрозрахункових тем за результатами їх наукових досліджень на підприємствах.

- Активізація роботи науково-дослідницьких секторів університетів. Вплив цієї детермінанти вбачається у втіленні і повсякденну роботу концепції формування громадської думки, пропаганди досягнень науки, її ролі та значення в сучасному суспільстві. Науково-дослідницькі сектори університетів повинні приділяти більш серйозну увагу цим питанням, ширше використовувати сучасні інформаційні технології.

- Впливовою детермінантою є активізація роботи з проведення університетських конференцій, кафедральних та міжкафедральних наукових семінарів, круглих столів тощо.

Наведені детермінанти не є єдино застосовними та незмінними щодо поліпшення стану й ефективності науки в університетах, котрі мають розробити свою, внутрішню систему заохочення професорсько-викладацького складу і спільними зусиллями розвивати наукову складову в Україні.

Висновки

1. Невідкладним і важливим є підсилення взаємозв'язку між владою та науковою системою у плані її фінансового забезпечення, організаційної реструктуризації, покращення мотивації діяльності науковців. До покращення стану справ призведе розробка і затвердження спеціальної програми, націленої на координацію забезпечення університетів науковими кадрами. Вказана детермінанта є проявом затвердженої на 2008-2012 р.р. державної цільової програми «Наука в університетах» та передбачує доповнення останньої затвердженням проекту концепції державної цільової програми «Кадри для науки, вищої освіти та інноваційної діяльності», підготовленої спеціальною комісією НАНУ разом з МОН та поданої до Уряду України.

2. Назріла потреба у розробці на академічному (загальнонауковому) рівні чіткої, прозорої політики в університетській науці. Університетська наука не повинна бути чимось відокремленим, вона є складовою академічної і тому організація, координація, здійснення досліджень мають одне підґрунтя і практично ті ж самі впливові детермінанти з проявом їх за рівнями управлінської ієрархії в загальнонаціональній системі.

Література:

1. Ющенко В.А. Наукова еліта ніколи не поступається принципами // Вісник НАНУ, 2008. - № 6. – С. 15-17.
2. Патон Б.Є. Про діяльність НАНУ у 2007 р. та підвищення ролі академії у вирішенні актуальних завдань розвитку України // Вісник НАНУ, 2008. - № 6. – С. 7-11.
3. Хомин П.Я., Журавель Г.П. Парадигма й контрверзи бухгалтерського обліку та звітності (спроба консеквентного аналізу): Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 299 с.
4. Словник іншомовних слів / За ред. О.С.Мельничука. – К.: ГР УРЕ, 1977. – 776 с.
5. Валуев Б.І. Управлінський облік: десять питань, на які немає відповіді / Житомир: Вісник ЖДТУ. – 2003. - № 1/23. – С. 60-65.
6. Максимова В.Ф. Чи є альтернатива контролю? / Наук. праці Кіровоградського державного економічного університету. – Сер.: Економічні науки. – Вип. 5. Ч. 2. – Кіровоград: КДЕУ, 2004. – С. 280 – 291.
7. Романишин Л. А. Понятие цели – формы выражения, область применения // Вопросы управления предприятием. – 2003. – № 2 (6). – С. 54 – 55.